

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การเมืองเรื่องร่างกาย และปฏิบัติการทางด้านอารมณ์ของพนักงานต้อนรับ
หญิงบนเครื่องบิน

ผู้เขียน น.ส.อารตี อุตฺทธร

ปริญญา ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สังคมศาสตร์)

คณะกรรมการที่ปรึกษา	อ.ดร. อภิญญา เฟื่องฟูสกุล	อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
	ผศ. ดร. ชูศักดิ์ วิทยาภัก	อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
	อ.ดร. อัมพร จิรัตติกร	อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ ศึกษาการสร้างรูปแบบเฉพาะทางอารมณ์ ของพนักงานต้อนรับหญิงบนเครื่องบิน เพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคมสำหรับสายการบิน วัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อตรวจสอบว่ารูปแบบทางอารมณ์นี้ได้ถูกสร้าง และมีการสื่อสารภายใต้ค่านิยม ของความเป็นชาติ วาทกรรมทางวัฒนธรรม และบรรทัดฐานทางเพศในสังคมไทย คำถามที่จะต้องพิจารณาในการ ศึกษานี้คือการที่พนักงานต้อนรับหญิงบนเครื่องบินปรับตัวเอง ให้เข้ากับกำหนดกฎเกณฑ์ของอำนาจดังกล่าวอย่างไร ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดของเศรษฐกิจอารมณ์ มาอธิบายเพื่อทำความเข้าใจ ความเชื่อมโยงระหว่างอารมณ์และบริบททางสังคม นอกจากนี้ยังนำแนวคิดของการจัดระเบียบร่างกาย และ “ไบโอพาวเวอร์” มาใช้เพื่ออธิบายวิธีการที่พนักงานต้อนรับหญิงบนเครื่องบินรักษารูปร่างที่สวยงาม เพื่อตอบสนองความคาดหวังขององค์กร และผู้โดยสาร นอกจากนี้ผู้วิจัยได้อธิบายการสร้าง ความหมายในกระบวนการการผลิต และการบริโภคภาพตัวแทนโดยใช้แนวคิด “วงจรทางวัฒนธรรม” โดยการวิเคราะห์นี้ จะเปิดเผยความหมายที่ซ่อนอยู่ในวาทกรรมทางวัฒนธรรม จากภาพลักษณ์ ของแอร์โฮสเตสในชุดไทยที่ปรากฏอยู่ในโฆษณาของสายการบิน ร่างกายของพนักงานต้อนรับหญิงบนเครื่องบินนั้นเป็นพื้นที่เปลี่ยนผ่านของการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ร่างกายไม่ได้เป็น เพียงแค่พื้นที่ของการครอบงำจากทุนนิยมเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่ของการต่อต้านด้วย นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังใช้

แนวคิด “ปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน” เพื่ออธิบายถึงการสร้างตัวตนรูปแบบใหม่ เพื่อที่จะต่อรองกับอำนาจที่มีอิทธิพลนั้น

ผู้วิจัยใช้การครุ่นคิดคำนึงถึงตำแหน่งแห่งที่ ของตนเอง (self-reflexive ethnography) เป็นวิธีวิทยาทางชาติพันธุ์วรรณา เพื่อที่จะลดผลกระทบจากผู้วิจัยในฐานะที่เป็นคนใน และในการศึกษานี้ ต้องอาศัยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากพนักงานต้อนรับหญิงบนเครื่องบินสิบคน ที่มีอายุและตำแหน่งแตกต่างกัน นอกจากนี้การรวบรวมข้อมูล ยังได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมจากเที่ยวบินในเส้นทางระยะสั้นและระยะยาว และการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมอื่นๆ ของพนักงานต้อนรับหญิง เนื่องจากงานวิจัยมุ่งเน้นไปที่ประสบการณ์ทางร่างกาย ของพนักงานต้อนรับหญิงบนเครื่องบิน ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์เรื่องเล่า เพื่อที่จะทำความเข้าใจว่า พนักงานต้อนรับบนเครื่องบินสร้าง อัตลักษณ์ใหม่และตัวตน ผ่านการเล่าเรื่องอย่างไร

การศึกษาพบว่า “วิญญาน” ในฐานะที่เป็นแก่นแกนของความเป็นมืออาชีพ เป็นรูปแบบเฉพาะของอารมณ์ มีผลต่อการสื่อสารระหว่างพนักงานต้อนรับหญิงบนเครื่องบินหญิง ผู้ร่วมงานและผู้โดยสาร การสร้างอารมณ์นี้เกิดจากการสะสมประสบการณ์ผ่านร่างกาย และการสื่อสาร ในสังคมของพนักงานต้อนรับหญิงบนเครื่องบิน “วิญญาน” เป็นรูปแบบที่สำคัญ ในการสร้าง มูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคมของสายการบิน อย่างไรก็ตามกระบวนการสร้าง “วิญญาน” นั้นมี ความย้อนแย้ง เนื่องจากเป็นผลผลิตจากการจัดระเบียบของทุนนิยม ได้แก่ กฎระเบียบขององค์กร และวาทกรรมทางวัฒนธรรม แต่ในเวลาและพื้นที่เดียวกันนี้ พนักงานต้อนรับหญิงบนเครื่องบินใช้ “วิญญาน” ในการสร้างตัวตนและเพื่อที่จะต่อรองกับอำนาจนั้น นอกจากนี้ “วิญญาน” ยังเป็นตัวกลาง ในการประสานร่างกาย ความคิด และจิตวิญญานเข้าด้วยกัน เพื่อที่จะหลุดพ้นจากความยากลำบาก ที่เกิดจากการทำงาน

Thesis Title	Body Politics and Affective Performance of Female Flight Attendants	
Author	Ms. Arratee Ayuttacorn	
Degree	Doctor of Philosophy (Social Science)	
Advisory Committee	Lecturer Dr. Apinya Fuengfusakul	Advisor
	Assistant Professor Dr. Chusak Wittayapak	Co-advisor
	Lecturer Dr. Amporn Jirattikorn	Co-advisor

ABSTRACT

This thesis examines a particular form of affect that female flight attendants produce to create social and economic value for airline company. It aims to explore how this affect is produced and circulated under national values, cultural discourse, and dominant gender ideology in Thai society. Another question to be scrutinized in the study is how flight attendants relocate themselves from the dominant powers. Under this regard, the concept of affective economy is employed to understand the linkage between emotion and society at large. In addition, the notion of “disciplined body” and “bio-power” are applied to explain how female flight attendants maintain their beautiful appearance to satisfy the organization and customers’ expectation. The thesis applies the notion of the “circuit of culture” to explain how representations construct meaning in production and consumption process. The image of the female flight attendant in Thai costume symbolically portrayed in airline advertisements is analyzed to disclose the meaning hidden in cultural discourse. Female flight attendants’ bodies are the sites of political, economic and cultural transformation. This “political body” is not only shaped by capitalist disciplines; they are also the sites of resistance. Moreover, I employ “everyday life practice” to explain the construction of new form of identity in order to negotiate with dominant powers.

As the insider, I propose self-reflexive ethnography as methodological approach to reduce the effects of researcher. My study relies on in-depth interview of ten female flight attendants in various categories of age and position. The data is also gathered

from participation observation by following short and long-route flight and engaging with their activities. Since I focus on body experiences of flight attendants, narrative analysis is employed to understand how flight attendants construct their identities and subjectivity through narrative.

The study reveals that ‘*winyann*’ as a spirit of professionalism is a particular form of affect circulated between female flight attendants, colleagues, and customers. This kind of affect accumulates through body experiences and communicates within female flight attendants society. *Winyann* is essential form of affect that creates social and economic value for the study airline. Paradoxically, *winyann* is produced from the capitalist discipline namely organizational regulation and cultural discourses. At the same time and space, this *winyann* is deployed as coping strategy to constitute new agency in order to relocate the dominant powers. It mediates female flight attendants’ mind, body, and soul to transcend from the suffering experiences.